

Toldbuen

Holsted

Fase 2

Rapport for prøvegravning forud for bebyggelse

NÆM 2006:158

Næstved Museum 2006

Toldbuen, Holsted

Fase 2

Rapport for prøvegravning forud for bebyggelse.

J.nr. NÆM 2006:158

04.05.07; Herlufsholm sogn, Ø. Flakkebjerg herred, Storstrøms amt (tidl. Sorø)

Ved anden etape af en mindre forundersøgelse forud for anlægsarbejde fremkom spredte spor af vikingetidig/tidlig middelalderlig aktivitet, affaldsgruber med højmiddelalderlig keramik samt spor efter et nyere tids diges samt en brønd, der formentlig skal dateres til sen middelalder eller nyere tid.

Stednavn: Toldbuen

Matrikel: 2da, Holsted By

4-cm kort: 1512 4 SV

Undersøgelsens baggrund

Forud for opførelse af nyt domicil til vejdirektoratet henvendte byherre sig til Næstved Museum for at få udført en arkæologisk forundersøgelse af arealet, der ligger inden for den gamle Holsted landsby. Arealets størrelse (ca. 3.500 m²) bevirkede, at der var tale om en mindre forundersøgelse, og gravningen blev derfor finansieret af Næstved Museum.

Første del af denne undersøgelse blev udført i perioden 23. til 25. august af BA Kim Christoffersen (jf. prøvegravningsrapport med samme journalnummer). Ved den første undersøgelse (fase 1) kunne den sydlige tredjedel af arealet imidlertid ikke prøvegraves, da det var bevokset med træer og krat. Næstved Museum afventede derfor, at det bevoksede areal blev ryddet, således at den sidste del af arealet også kunne undersøges.

Denne sidste del af undersøgelsen er kaldt Toldbuen, Holsted (fase 2) og har samme journalnummer som den første del, Toldbuen, Holsted.

Den sidste del af undersøgelsen blev udført i dagene 9., 10. og 20 november, 2006. Daglig leder var BA Kim Christoffersen. Maskinfører var Finn Madsen fra CC. BRUUN. Ansvarlig leder var museumsinspektør Thomas Roland, Næstved Museum. Maskinkraft blev betalt af bygherrer mens Næstved Museum betalte for de forbrugte arkæologtimer.

Topografi

Det undersøgte areal henlå på tidspunktet for undersøgelsen som ubebygget grund.

Det undersøgte areal afgrænses mod nord af grussti i forbindelse med parkanlæg, mod øst af Toldbuen og mod syd af Gl. Holstedvej.

Arealet, der skråner let mod syd og vest og nordvest for det undersøgte areal falder terrænet mod en mindre sø, der har ligget centralt i den tidligere landsby.

Undergrunden bestod af rødgult til lyst grågult ler eller meget leret undergrundssand. Overjordens tykkelse varierede fra 30 til 45 cm og bestod af muld og sandblandet muld.

En nu nedrevet gård har ligget lige nord for det undersøgte areal (delvis ind over det som fase 1 undersøgte område). Det kan således formodes, at tegl, munkesten og kampesten fundet i fase 1's den nordlige del hidrører fra dette gårdsanlæg. En anden ligeledes nedrevet gård, synes ifølge udskiftningskortet for ca. 1800, at have ligget delvist under det som fase 2 undersøgte areal i syd.

Metode

Der blev anvendt gravemaskine med planérskovl til at trække mulden af under overvågning. Der blev i alt udlagt 3 prøvegrøfter over arealet i retning SSØ-NNV. Prøvegrøfterne var af 2 meters bredde (skovlbredde) og forskellig længde (op til 45 m) afhængigt af arealets karakter. Afstanden mellem de parallelle grøfter var ca. 10 m.

De fremkomne fyldskift (A1-A8) blev alle snittet og tegnet i 1:20. Alle grøfter og anlæg blev indmålt med håndholdt GPS (LMK 364-379). En mindre unøjagtighed må følgelig påregnes. Grøfter blev indmålt langs vestre profil, anlæg med et punkt i midten. I grøft 1 og 3 blev resterne af et stendige indmålt med et punkt i midten af diget ved vestre profil.

Anlæg 5, der formodes at have været en brønd, blev snittet med maskine. På grund af hullets dybde og sammenstyrtningsfare, var det ikke muligt at tage helt nøjagtige tegningsmål.

Undersøgelsens resultater

Resterne af et stendige kunne følges fra arealets sydøstlige hjørne mod vest/nordvest. Dette var bevaret i grøft 1 og grøft 3. I grøft 2 fandtes endvidere en del kampesten, hvor diget formodes tidligere at have forløbet.

17,5 m mod nord i grøft 1 begyndte et stenlag af håndstore sten. Stenlaget strakte sig over 8 m hen til stendiget. I østre profil rakte stenlaget ikke hen til diget, men stoppede efter ca. 4 m. Stenlaget lå lige under muldlaget og havde en tykkelse af 25-30 cm. Stenlaget virkede ikke pakket, men nærmere strøet/hældt ud, formentlig for at have en drænende effekt. Ca. 1,2 m fra stenlagets sydlige grænse sås et drænrør af tegl, der skar grøften under stenlaget. I stenlaget sås lidt trækul, dyreknogler og stumper af tegl og munkesten. Det samme kunne iagttages i stendiget, der var ca. 2,5 m bredt og bygget op af kampesten med mindre sten imellem. Der fandtes ikke andre anlæg i grøft 1.

I grøft 2 fremkom 5 anlæg (A1-A5; A5 (brønd) i en mindre udvidelse mod øst). Anlæg 1, 2 og 3 var affaldsgruber, og i alle 3 gruber fandtes enkelte skår af middelalderkeramik dateret til 12-1300 årene (x1, x5 og x7). A1 var den fundrigeste af gruberne. Udover keramikken fandtes en dyreknogle med gennemboring (x2), tolket som en mulig islægge (skøjte). Endvidere ubearbejdede dyreknogler og et område med brændt lerklining. Anlæg 4 var et muligt stolpehul placeret lige vest for A3.

A2 og A3 var placeret tæt op ad østre profil i grøft 2, og for at være sikker på at have afdækket disse helt, eller evt. finde flere anlæg, blev der lavet en mindre udvidelse mod øst. Herved fremkom A5, ca. 2 m øst for A2 og A3. A5 blev gravet med maskine, og er tolket som en mulig brønd. A5 nåede ned i en dybde af 2,5 m under grøftniveau og var fyldt op med kampesten og tegl. Profilen mod nord var bredere end profilen mod øst, der kun nåede ca. 1,70 m under grøftniveau (se T2). Muligvis har man stået her for at grave dybere. En egentlig brøndvæg kunne ikke iagttages. Teglene i den mulige brønd vurderes forsigtigt til at være tagtegl fra 14-1600 årene.

I grøft 3 manifesterede stendiget sig i ca. 2 meters bredde bestående af to parallelle rækker af kampesten med mindre sten imellem. Nord for diget fandtes 3 anlæg (A6, A7 og A8). A6 og A7 var mindre, ukarakteristiske nedgravninger uden fund placeret over for hinanden lige nord for stendiget. Lidt længere mod nord fandtes A8, en lidt større nedgravning. I overfladen af denne fandtes en slibesten af sandsten (x11), dateret til vikingetid/middelalder. Endvidere fandtes i fylden en stump ubearbejdet knogle.

De fremkomne fund, anlæg og strukturer tolkes som levn fra gårdbebyggelse fra middelalderen og frem til nyere tid. Det bør bemærkes at slibestenen fra vikingetid/(tidlig) middelalder nordligt i grøft 3 fandtes nær gruben A2 fra udgravningens fase 1 nordfor, der ud fra et ornamenteret skår af østersøkeramik kan dateres inden for samme tidsrum.

Næstved Museum finder ikke anledning til at foretage yderligere undersøgelser, og betragter hermed forundersøgelsen for afsluttet.

Anlægsliste og beskrivelse af grøfter

Grøft 1

Muldlag: Mørk, gråbrun, leret muld, 20-30 cm.

Undergrund: Brungult til rødbrunt ler.

17,5 m mod nord i grøft begynder et stenlag af håndstore sten, der strækker sig over 8 m hen til stendige. I østre profil rækker stenlaget ikke hen til diget, men stopper efter 4 m.

I starten af stenlaget (1, 20 m mod nord) ses drænrør af tegl der skærer grøften under stenlaget.

Stendige: LMK 365

Grøft: LMK 364 og 366

Grøft 2

Muldlag: Mørk, gråbrun, leret muld, 25-35 cm, tykkest i syd.

Undergrund: Rødbrunt ler.

Stendige manifesterer sig ikke i denne grøft, men i området, hvor det skulle være, graves en del kampesten op.

LMK 367 og 373

A1 Affaldsgrube

Muldet anlæg 180x156.

Største dybde 36 cm.

Der ses trækul, brændt ler og knogle i overfladen.

Fyld: Gråbrun, sandet muld, let leret. I fylden ses trækulsnister/stumper. Endvidere fund af dyreknogler, keramik og brændt ler.

Undergrund: Lyst, grågult ler.

LMK 368, T1

A2 Affaldsgrube

Lettere sodet anlæg 146x120 cm.

Største dybde 30 cm.

Trækulsnister i overfladen.

Fyld: Mørk, gråbrun muld med enkelte indslag af undergrund. Trækulsnister og stumper af brændt ler.

Fund af keramikskår.

Undergrund: Rødbrunt til grågult ler.

LMK 369, T1 og T3

A3 Affaldsgrube

Lettere sodet anlæg 176x96 cm.

Største dybde 48 cm.

Der ses trækulsnister i overfladen.

Ligger lige nord for A2.

Fyld: Gråbrun, leret muld med indslag af undergrund.

Nister af brændt ler og trækulsnister/stumper. Fund af keramik og knogle.

Undergrund: Brungult ler.

LMK 370, T1 og T3

A4 Stolpehul?

Muldet anlæg 26x30 cm.

Få cm dybt.

Fyld: Gråbrun, leret muld med trækulsnister.

Undergrund: Rødbrunt ler.

LMK 371, T1

A5 Brønd?

Halvrundt anlæg, der kommer ud fra østre profil i mindre udvidelse af grøft 2,

130x220 cm.

Største dybde 250 cm.

Udgravet med maskine.

Fyld: Gråbrun, leret muld med kampesten og teglstykker. Mellem 90 og 170 cm's dybde ses tydelige trækulsspor. Under dette bliver fylden mere lys og sandet.

Undergrund: Lyst, brungult ler. I bund gråt ler.

LMK 372, T2

Grøft 3

Muldlag: Mørk, gråbrun, leret muld, 25-30 cm.

Undergrund: Gulgråt, sandblandet ler.

Stendige skærer grøft.

Stendige: LMK 375

Grøft: LMK 374 og 379

A6 Nedgravning/stolpehul?

Anlæg 46x32 cm

Største dybde 14 cm.

Fyld: Lys, gråbrun, sandet muld.

Nister af trækul og brændt ler.

Undergrund: Lyst, gulgråt, sandet ler.

LMK 376, T3

A7 Nedgravning?

Anlæg 60x60 cm

Største dybde 20 cm.

Fyld: Lys, gråbrun, sandet muld. Nister af trækul og brændt ler.

Undergrund: Lyst, gulgråt, sandblandet ler.

LMK 377, T3

A8 Nedgravning/Affaldsgrube?

Anlæg 85x58 cm

Største dybde 10 cm.

Fund af hvæssesten i overflade.

Fyld: Lyst, gråbrunt, muldet sand.

Trækulsnister. Fund af knogle.

Undergrund: Gulgråt, sandblandet ler.

LMK 378, T3

Fundliste

- x1** Anlæg 1, grøft 2.
Keramik: 1 fladt hankeskår, rødbrændt, brunglaseret på yderside.
1 rødbrændt sideskår, grønglaseret på yderside, fureornamentik.
Begge højmiddelalder, 12-1300 tallet.
- x2** Anlæg 1, grøft 2.
Bearbejdet knogle:
1 stk. dyrekogle med gennemboring, samt stykke der passer sammen med dette, begge fladslidte på en side.
Mulig islægge?
- x3** Anlæg 1, grøft 2.
Knogle: Ubearbejdede dyrekogler.
- x4** Anlæg 1, grøft 2.
Brændt lerklining.
- x5** Anlæg 2, grøft 2.
Keramik: 1 gråbrændt sideskår, grønglaseret på yderside, fuge på inderside.
1 rødbrændt sideskår, sortsvedet på yderside.
Begge højmiddelalder, 12-1300 tallet.
- x6** Anlæg 2, grøft 2.
Keramik: 2 usignifikante stumper rødbrændt keramik.
- x7** Anlæg 3, grøft 2.
Keramik: 1 bundskår af blyglaseret kande. Højmiddelalder, 12-1300 tallet.
1 usignifikant stk. rødbrændt keramik.
- x8** Anlæg 3, grøft 2.
Knogle: ubearbejdede dyrekogler, 4 stumper
- x9** Anlæg 3, grøft 2.
Jern: 1 jernnagle

- x10** Anlæg 5, grøft 2.
Tegl: 7 stykker af røde tagtegl
14-1600 tallet?
- x11** Anlæg 8, grøft 3.
Slibesten af sandsten.
Vikingetid/middelalder.
- x12** Anlæg 8, grøft 3.
Knogle: 1 stump ubearbejdet knogle.

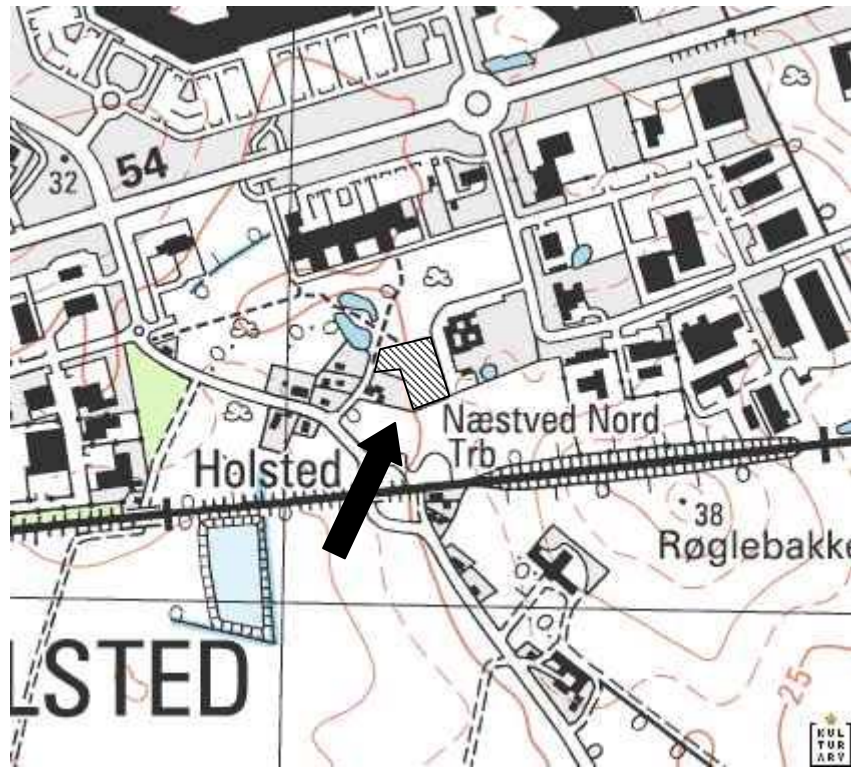
Tegningsliste

(Tegningerne gengivet nedsat 50% i nærværende rapport)

- T1** A1 (plan og snit), A2-A4 (plan), 1:20
T2 A5 (snit), 1:20
T3 A2-A3 (snit), A6-A8 (plan og snit), 1:20

NÆM 2006:158

Toldbuen

NÆM 2006:158
Toldbuen (fase 2)

Kopi af originalplaner
(nedsat 50%)